

ЗОРАН С. ГРБИЋ*
БОРИША ЛЕЧИЋ**
Академија за националну безбедност
Београд

УДК 323.28
Прегледни рад
Примљен: 28.04.2019
Одобрен: 16.05.2019
Страна: 353-364

АСАСИНИ: ТЕРОРИСТИ ИЗ АЛАМУТА

Сажетак: У кругу домаће академске јавности и, нешто ређе, у радовима објављиваним на страним језицима, порекло исламистичког тероризма доводи се у везу са средњовековном сектом асасини. Овај рад има за циљ да, у најкраћем, изнесе релевантне чињенице о овој секти, њеном настанку, догми и идеологији, организационој структури, али и да укаже на неке ставове који доводе у сумњу уврежено мишљење о асасинима као претечама оног што се данас дефинише и подразумева под исламистичким тероризмом. Поједини аутори не само да оспоравају вредносни суд о асасинима као првим терористима у исламском цивилизацијском кругу већ у први план истичу тезу да је данашња представа о овој секти последица накнадне и необјективне интервенције бројних аутора, међу којима се посебно истичу они који се, пишући о асасинима, руководе ненаучним мотивима инсистирајући на ономе што представља романсирану слику о овој секти.

Кључне речи: исламистички тероризам, асасини, средњовековна секта, догма, идеологија

Увод

О исмаилитском пореклу асасина најважније податке износи француски стручњак за историју исламске филозофске мисли, Анри Корбен (Henry Corbin). Према овом аутору, два главна огранка шиизма, дуодецимални иманизам и септимални исмаилизам, раздвојили су се након смрти имама Џафара ас-Садика, 765. године, пресудне личности за развој шиизма, а посебно за историју дуодецималних шиита који га сматрају својим шестим имамом. Судаћи по имамитској предаји, Џафар је сматран најбољом и најпобожнијом особом свог времена која се у потпуности дистанцирала од било каквог политичког рада. Његов син Исмаил (у. 760) оснивач је „тајне али виталне шиитске заједнице“, исмаилита (*isma'iliyya*), искрено верујућих да је он седми (по редоследу) имам који, према шиитском предању, и даље живи, али скривен, и чије се појављивање очекује.

* zorangrbic26@gmail.com

** borisalecic@gmail.com

Према оцени босанског исламолога, Неркеза Смаилагића, супротно овој групи Исмаилових следбеника, једна друга група међу исмаилитима верује да је имамат са Џафара директно прешао на Исмаиловог сина Мухамеда, „...као седмог имама на дужности [па су отуда] названи *себити*, (*sab'iyu*), '*седмаци*'“ (Smailagić, 1990: 289). Терминима *септималисти* и *седмоимамски* шиити, међутим, наш оријенталиста Дарко Танасковић назива све исмаилите. За разлику од Смаилагића, Танасковић даје и прецизније објашњење настанка исмаилита: „Шести имам Џафер ас-Сидик је, иначе, за свог наследника био одредио сина Исмаила, али је овај преминуо пре њега. Тада је избор пао на Исмаиловог млађег брата Абдулаха ал-Афтаха, али ни њему не би суђено да поживи дуже од шест месеци, после чега се већина шиита определили за Џаферовог трећег сина Мусу ал-Казима. Овоме се супротставила скупина верника одана успомени првоодређеног Исмаила [...] Други су, пак, одлучили да истакну имамски легитимитет Исмаиловог сина Мухамеда. Тако се, кад је Џафер умро, појавило ни мање ни више него шест различитих одговора на отворено питање његовог наслеђивања“ (Танасковић, 2008: 169-169).

Исмаилитски претходници асасина

Међу првим Џафаровим присталицама, који су га сматрали махдијем, помињу се у исламској предаји навусити (*nawusiyya*), чији је родоначелник био Аглан ибн Навус из Басре. Карактеристично је за ову групу да су испољавали отворено непријатељство и анимозитет према првој тројници ортодоксних халифа, Мухамедових наследника, сматрајући их за невернике. На линији сукоба око права на имамат, која се водила међу присталицама Исмаила, Абдулаха, Мусе и Мухамеда, појавило се неколико група: шумејтити (*shumautiyya*), присталице Мухамеда, амарити (*'ammariyya*), присталице Абдулаха и зурарити (*zurariyya*), прво Абдулахове а онда и присталице Мусе ал-Казима.

Све ове покрете или следбе, како их Танасковић уобичајено назива, француски стручњак за исламске секте, Хенри Лауст (Henri Laoust), сматра имамитским и додаје им још једну, за коју каже да је екстремистичког карактера. Реч је о групи или покрету хатабита (*hatabiyya*), чији је оснивач Абу-л-Хатаб, мавали из племена Бану Асад, а чије су учење, због јеретичких ставова, одбацили подједнако и Мухамед ал-Бакира и Џафар. Једна од тих јереси научавала је да су имами ове групе истовремено пророци и законодавци. Даље, према хатабитској догми, дозвољено је (у оправданим случајевима) лажно сведочење. Услед оваквих и сличних ставова хатабити су били предмет жестоке критике сунитске и имамитске херезиографије. И једна и друга јеретичка традиција, осим што осуђује хатабитско учење, присталице овог покрета сматра за инкарнационалисте и антропоморфисте који не припадају исламу. Још за живота Абу-л-Хатаба дошло је до унутрашњих размирица и подела међу хатабитима а као резултат тога настале су три хатабитске подсекте: муамерити (*mu'ammariyya*), са својим имамом Муамером, базигити (*bazigiyya*), од извесног оснивача Базига и умејрити (*'umauriyya*) (Laoust, 1989: 71-72).

Француски исламолог Анри Корбен (Henry Corbin) све следбенике Исмаила назива једноставно – ултрашиитима, јер заступају став да се вера (односно свеукупна стварност, шире посматрано) јавља у свом спољном (егзотеричком) и унутрашњем (езотеричком) виду те да у разумевању суштине ствари нагласак тј. предност треба давати унутрашњој, дубинској егзегези ствари а мање њеној спољашној, појавној форми. Пренесено на терен религије то значи „нагласак на кијамату, или духовном ускрснућу, на штету придржавања шаријата (закона, обреда)“ (Corbin, 1987: 72). Сходно томе, исмаилити сматрају да је мисија пророка Мухамеда била испуњена објавом Алаховог верозакона, док је улога Алија била да, само посвећеним особама, пренесе унутрашњи, скривени смисао Алахове речи.

Како наводи Танасковић, особеност исмаилитског учења огледа се управо у овом двозначју Божје речи, јер „...исмаилити сматрају да је, поред тумачења спољног смисла куранског текста (*tefsir*), јединог прихватљивог за сунитски свет, неопходна и његова унутарња, дубинска егзегеза (*te'wil*). Тек тиме се, по њиховом уверењу, досеже права 'религија истине', како они поносно и називају своје учење“ (Танасковић, 2008: 168).

Карактеристично за исмаилите, током дугог времена њиховог трајања све до наших дана, био је изванредни смисао и осећај за организовање тајног или подземног рада, како га неки аутори називају. Упоран пропагандни рад с верницима, вођен у оквиру тајних организација, имао је за последицу, током векова који су уследили, ширење исмаилизма на подручју Северне Африке, Блиског и Средњег истока, како истиче Танасковић, „...све до Пакистана, а од Јемена на југу до каспијских приобаља на северу“. Признати стручњак за историју Арапа и ислама, Филип Хити, наглашава управо овај аспект пропаганде сматрајући да су исмаилити „...организовали једно од најподмуклијих и најделотворнијих средстава политичко-религиозне пропаганде коју је икада исламски свијет искусио“ (Hiti, 1988: 402). Реч је о раширеном и истрајном мисионарском раду, који је наглашавао значај унутрашњег значењског смисла (*batin*, у преводу унутрашњи, езотерички), по чему су ови мисионари и добили име батиније. Према Хитијевом мишљењу, регрутовање чланова ове секте подразумевало је тајну и компликовану процедуру иницијације која подсећа на данашњи пријем чланова у удружења Слободног зидарства на Западу. Њихови каснији следбеници - исмаилитски асасини, усавршили су ову праксу до савршенства назвавши свој покрет *нова пропаганда (ad-dawa al-jadida)*.

Један од три исмаилитска огранка, или секте како их називају поједини аутори, (кармати, фатимиди и асасини) заслужује да му се овде посвети посебна пажња, због његовог одметничког карактера и, како оцењује Танасковић, „узбудљиве и жестоке улоге коју му је блискоисточна историја доделила“.

Аламутске убице - настанак, догма, идеологија, организација

За разлику од исламолога и оријенталиста који су се, у оквиру проучавања шиизма и исмаилизма, много више бавили карматима и фатимидима

дима, експерти за тероризам широм света знатно више пажње поклањали су изучавању асасина, персијске исмаилитске секте из 12. века, ватрених присталица уклоњеног халифе Низара, чије се скровиште налазило у тврђави Аламут, северозападно од Казвина, у планинској области на северу данашњег Ирана. Позивајући се на мишљење Роберта Фридлендера (Robert A. Friedlander) да су индивидуалне терористичке акције биле познате још у античко доба и да је групни тероризам, као облик политичке борбе, настао у крилу исламских оружаних група, Радослав Гађиновић, стручњак за тероризам, износи свој став да је „прва терористичка група основана у Арабији пре више од деветсто година 1056–1124 а на њеном челу био је Хасан ибн Сабах, шиитски проповедник из светог града Гома“ (Гађиновић, 2011: 17-20). У погледу арабијског просторног одређења асасина, екстремне исмаилитске секте на коју Гађиновић овде очигледно мисли, направљена је грешка, с обзиром да је посредни локалитет у северној Персији, некадашњој ирачкој провинцији абасидског царства - данашњем северозападном Ирану. Такође, и у погледу временске одреднице отпочињања терористичке праксе постоје различита мишљења а поједина од њих упућују на закључак да се извесна обележја овог друштвеног феномена уочавају већ у најранијем периоду развоја муслиманске заједнице, још од средине седмог века, у деловању харицита - првих исламских расколника.¹

Брус Хофман асасине назива „радикалним огранком муслиманске шиитске секте Исмаили“ и смешта их у раздобље између 1090. и 1272. године. Такође, овај аутор даје и објашњење порекла назива ове секте, тј. од речи асасин (assassin) у значењу – убица, атентатор, наводећи и њен дослован значењски смисао - гутач хашиша који се, како наводи Хофман, „односи на обредну интоксикацију којој су се Асасини подвргавали пре кретања на смртоносну мисију“ (Хофман, 2000: 80). Овај британско-амерички стручњак за тероризам говори о асасинима искључиво у контексту узајамног односа религије и тероризма, закључујући да је једно од темељних доктринарних правила асасина – саможртвовање за веру и самоубилачко мучеништво, присутно и данас у догми и пракси многих терористичких организација.² Према мишљењу Миленковића, публицисте и врсног познаваоца прилика на Блиском истоку почетком друге половине двадесетог века: „Верски пропис те секте био је да се непријатеља треба ослободити убијајући га. Они који учине то 'богоугодно дело' имали су приступ у 'земаљски рај', тј. у тврђаву у којој је старешина секте давао хашиш на уживање, заједно са свим другим задовољствима којима је могао тежити ратник тадашњег времена“ (Milenković, 1973: 137).

Наш стручњак за тероризам, Љубо Пејановић, асасине дефинише, такође, као „огранак муслиманске шиитске секте исмаилита“ која припада етничкој групи Низари, милитантном огранку исмаилита. Истовремено, Пејано-

¹ Опширније о овоме види: Зоран С. Грбић и Бориша Лечић, *Харицити: претече исламистичког тероризма*, Култура полиса, бр. 38, година XVI, 2019, стр. 61-74.

² И многи други аутори говоре о самоубилачком тероризму у пракси асасина што, опет, други експерти, попут познатог исламолога Бернарда Луиса, негирају. Када је реч о самоубилачкој терористичкој пракси, Гађиновић ову појаву дефинише као „спремност жртвовања при уништавању циља који ће подупрети политичка настојања“.

вић наглашава да је поменута етничка група масовно прихватила учење асасина као сопствену племенску религију. Овај аутор, притом, посебно указује на погрешност поистовећивања „...свих Персијанаца, као и свих исмаилита са асасинима, тим пре што је [оснивач секте] Ибн Сабах заснивајући свој неоисмаилизам унео низ значајних измена у дотадашње исмаилско учење, пре свега пренагласивши шиитску доктрину послушности и важности хијерархије до граница обожавања себе као имама“ (Рејановић, 2016: 37-38).

Предвођени својим „харизматичним“ духовником, како га Танасковић описује, Хасаном ибн ал-Сабахом (1126–1166), „...ови бунтовни шиити раскинули су духовне везе с Каиром и, надахнути изразито спиритуализованим, егзалтираним учењем свога вође [...] почели свим средствима да се боре против тадашње селџучке, истовремено турске и сунитске власти у Персији“ (Танасковић, 2008: 171). Поједини аутори, попут француског писца либанског порекла, Амина Малуфа (Amin Maalouf), за годину Хасановог рођења наводе, оквирно, 1048. а као годину оснивања секте 1090. Према овом аутору, који, иначе, романсирано приповеда о секти и њеном оснивачу, Хасан је поменуте године створио једну „политичко-верску организацију којој по ефикасности и стројој дисциплини“ нема преседана (Maluf, 2006: 123-124).

Порекло асасина историчар Хити смешта у оквире раног друзизма, који је преузео догму пропале карматске државе и наставио да је развија у фатимидском Египту. Ову догматску линију друзизма преузеће и развити касније, као своју догму, неоисмаилити или, како их Хити назива, асасини. Позивајући се на исламску предају, тачније на Шахрастанија као извора, овај аутор износи поједине Хасанове биографске податке. Хасан ибн ал-Сабах био је Персијанац, пореклом из Туса, који се још у раној младости упознао с батинијским учењем. Мотиве за мисионарски рад црпео је, према Хитијевом мишљењу, из амбиције за влашћу проткане снажним осветољубивим поривима према неистомишљеницима. Око 1090. године утврдио се у планинској фортификацији Аламут. Стратешки положај овог „орловог гнезда“, како га назива и описује Хити, „налазио се на простору горског ланца Албурз 10.200 стопа изнад морске површине и на тешкој, али најкраћој цести између обала Каспијске и Перзијске висоравни. Одатле је Хасан „...велики учитељ (*da'i al-du'ah*) са својим ученицима вршио изненадне пљачкашке походе у разним правцима који су попут мреже повезивали друге тврђаве“ (Hiti, 1988: 405).

Немачки оријенталиста Герхард Швајцер (Gerhard Schweizer) описује Хасанове следбенике не као војнике већ као „наизглед неугледне усамљенике“ и „савршено увежбане атентаторе“ од којих су страховали многи владари, посебно сунитски, међу којима је било и највише жртава атентата. Швајцер наводи податак о стотинама великодостојанственика који су пали од руке асасина, под необичним околностима и у различитим приликама - за време одржавања свечаних процесија, поворки, аудијенција и молитви. Овај аутор сматра да је успомена на асасине и данас врло жива у свести муслимана, и сунита и шиита, те да и код једних и код других она „не изазива осећај ужасавања“ већ, напротив, симпатије. О томе, понајбоље, сведочи популарност назива фedaјин („онај који жртвује себе“) који се везује за асасине а који је, у савремено доба,

широм муслиманских земаља попримио значење отпора и борбе радикалних и фундаменталистичких група против колонијализма, империјализма, ционизма, секуларизма и сличних појава које угрожавају исламски свет.³

Хасана и присталице његовог учења Лауст недвосмислено назива терористичком организацијом чији ће фedaјини (*fidawi*, мн. *fidawiyu*) годинама бити „трн у оку“ селџучким властима. Њихово прибегавање терористичким методама у обрачуну с политичким противницима или, прецизније речено, „убијање политичких противника“, канадски војни аналитичар Скот Тејлор (Scott Taylor) објашњава као једини (могући) начин супротстављања који је „уживаоцима хашиша“ био на располагању у борби са надмоћнијим противницима од којих им је долазила стална и озбиљна претња (Тејлор, 2004: 27). Пејановић истиче да је секта уједно представљала и војну организацију, коју је Хасан организовао да би остварио (пре свега) војно-политичке циљеве, не само своје верске амбиције. С тим у вези, Пејановић посебно подвлачи да је оснивач асасина „као свој главни војни, политички, али и верски циљ поставио преузимање Багдада и калифата...[као и да је] убрзо покорио све суседне регионе“ (Пејановић, 2016: 38).

Ширећи страх и панику далеко изван области у којој су нападали и убијали све оне који нису прихватили догму о повратку и мисији њиховог скривеног имама Низара, ови асасини, или хашашини (*ap. hashshashun*) тј. они који уживају хашиш⁴, како су их неки оријенталисти прозвали у 19. веку, стекли су у кругу западњачке исламологије огроман публицитет према којем поједини стручњаци, попут Корбена, имају крајње критички однос. Наиме, овај аутор је, крајем седамдесетих година прошлог века, када је објавио своју студију *Историја исламске филозофије*, жестоко критиковао слику коју је у јавности о исмаилизму створио роман *Аламут*, словеначког писца Владимира Бартола (1903-1967), објављен 1938. године. Како наводи Корбен: „Прије неколико десетљећа било је веома тешко написати ово поглавље [о исмаилитима], толико се истина о исмаилизму губила у сплеткама једног страшног „црног романа...овдје не треба да се задржавамо на [њему] који је, у недостатку аутентичних текстова, тако дуго замрачивао име исмаилизма, а нарочито успомену на Аламут. За то је крива у првом реду машта крижара, и машта Марка Пола. Али је у XIX столећу један аустријски писац и оријенталист von Hammer-Purgstall, на несретне исмаилите [пројектовао] своју опсједнутост „тајним друштвима“, осумњичавши их за све злочине које су у Европи једни приписивали слободним зидарима а други језуитима. Из тога је настала она *Geschichte des Assassinen* (1818) коју су дуго времена сматрали озбиљним дјелом“ (Corbin, 1987: 72-89).

³ Аутор овде конкретнo помиње палестинске организације и њихову борбу против државе Израел, као и Исламску револуцију у Ирану 1979. године. Опширније види: Švajcer, G., *Iran: razmeđa Istoka i Zapada*, Metaphysica, Beograd, 2006, стр. 162-163.

⁴ Опширније о употреби хашиша на Блиском и Средњем истоку и, посебно, о употреби овог опијата по коме су асасини добили име, „...а не због убистава која су чинили“, види: Simeunović, D., *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta, Beograd, стр. 104.

Не улазећи у Корбенову полемику с овим оријенталистима и исламолозима, осврнућемо се укратко на основну догму ове секте и њен историјат. Када је реч о догми, и поред тога што Корбен одбија могућност да филозофија и духовно учење исмаилизма имају било какве везе са „причама о асасинима“, не може се порећи суштинска повезаност низарита тј. источних исмаилита, следбеника имама Низара, с асасинима из утврђења Аламут. Уосталом, овај аутор не спори ову везивну нит, која се може установити и пратити и у самој исмаилитској предаји. Уз то, он наглашава посебно „предузетност имама Хасана“. Оно што, међутим, Корбен негира јесте било какав политичко-идеолошки аспект Хасанове активности не помињући ни једном речју насиље којим су се овај аламутски имам и његови верни следбеници користили као средством за остварење својих циљева, па макар они били и чисто верског карактера. За овог аутора од пресудног значаја представља догађај од 8. августа 1164. године када је, како наглашава, „...имам [...] прогласио Велико ускрснуће (qiyamatu al-qiyamat) пред свим присташама окупљеним на великом зараванку Аламута... [а тај догађај је по Корбену представљао]... ништа мање него наступање једног чистог духовног ислама, ослобођеног свеколиког легалитарног духа, сваке подложности Закону, долазак особне религије Ускрснућа које је духовно рађање...“ (1987: 90). За разлику од Корбена, већина других аутора, стручњака за ислам а посебно експерти за тероризам, наглашавају чињеницу да су се асасини, у сталној потрази за пљачком, служили насиљем те да су од потајних убистава отровним бодежом створили праву вештину по којој су остали упамћени у историји као претече свих *касних* терориста широм света.

Амерички стручњак за тероризам и професор политичких наука на UCLA универзитету, Дејвид Рапопорт (David C. Rapoport), у једној од својих студија која се бави верским тероризмом (Тага, Зилота и Асасина), о асасинима недвосмислено говори као о организацији „с политичким циљевима“ (за разлику, нпр. од Тага) додајући да је „њихова сврха била испуњавање или прочишћавање ислама“, те да су на врхунцу своје моћи представљали озбиљан безбедносан изазов „владама неколико држава“.⁵

Хити недвосмислено асасине сматра тајном организацијом, насталом на исмаилитским основама, која је заговарала изванредан агностицизам како би своје чланове ослободила свих верских и световних окова и учинила га фанатично оданим вођи тј. имаму. У оквиру догматске обуке истрајавало се на томе да чланови организације не презају ни од чега и да верују само свом имаму. Овај аутор истиче у први план стриктно хијерархијски постављену организациону структуру и строг принцип субординације код асасина у којој врховни ауторитет има велики учитељ – почасни назив који је први понео имам Хасан. Испод њега, у ланцу командовања, налазили су се велики надзорници (*синг. al-da'i al-kabir*), од којих је сваки управљао једном облашћу и био надређен неколицини тзв. пропагандиста (*синг. da'i*). Најнижи ранг у организацији заузимали

⁵ Rapoport, D.C., *Fear and Trembling: Terrorism in Three Religious Traditions*, The American Political Science Review, Vol. 78, No. 3 (Sep., 1984), 658-677. <https://www.aclu.org/files/fbimappingfoia/20111110/ACLURM001595.pdf>. Преузето 12.02.2017.

су федајини (*fidawi*), тј. они који су спремни да жртвују свој живот за неку ствар и који су беспоговорно извршавали сваку заповест великог учитеља. Описујући овај однос субординације Хити се позива на запис Марка Пола (1254-1324) о асасинима, за који каже да изворно потиче из „друге руке“ а „...који приказује метод господара да употребом хашиша хипнотизира своје људе који су били спремни да себе жртвују...“ Дакле, помињање Марка Пола као посредног извора, наизглед, иде у прилог Корбеновој критици на рачун објективности најпознатијег венецијанског трговца и путника и његовог записа у погледу асасина, међутим, Хити у свом приказу асасина користи и друге изворе као што су Шахрастани, Ибн ал-Атир и Ибн Батута.⁶

Пејановић наводи да је чланство секте, у највећем броју, регрутовано из најнижих друштвених и социјално најугроженијих слојева становништва – сирочади и крајње сиротиње. У вези са обуком младих и сиромашних федајина за извршење задатака, посебно у контексту њиховог познавања бројних страних језика, чувени оријенталиста Бернард Луис (Bernard Lewis) скреће пажњу на један запис германског хроничара крсташких ратова, Арнолда од Либека, настао, опет, „из друге руке“, тј. који је сачињен на основу запажања извесног германског изасланика током његовог боравка у Сирији и Палестини 1175. године. Ево шта о том запису каже Луис: „Говорећи о мистериозном раду Асасина, он објашњава како њихов поглавица припрема младиће од њиховог најранијег детињства и посебно их обучава за њихов ужасан задатак“. Такође, наставља даље Луис позивајући се на Либека: „Они се уче и разним језицима, као што су латински, грчки, римски, сараценски, као многим другим [...] Док је опис обуке младих Асасина вероватно измишљен, он ипак даје неке индикације о томе који су језици могли да се сматрају корисним“. Овим закључком на крају, Луис изражава извесну сумњу, иако у мањој мери него што то чини Корбен, у веродостојност онога што је данас општеприхваћено становиште о асасинима (Luis, 2004: 114).

Како год, у историографији је остало забележено да су, крајем 11. и почетком 12. века, асасини извели серију мистериозних убиства која су изазвала страх и панику у Сирији и широм околних исламских територија. Међу првим жртвама овог терора био је селџучки султан Низам ал-Мулк којег је, 1092. године, према запису Ибн Халикана на који се позива Хити, убио један од аламутских федајина прерушен у суфију – исламског мистика. Лауст о овом убиству наводи запис Ибн 'Акила (ханбалитског савременика овог догађаја) у коме стоји да је селџучки вођа „...скончао под ударцима бодежа *fidawi-ja* који је вјероватно био у служби Великог господара из Аламута“ (Laust, 1989: 177). Након овог убиства Селџуци су предузели неколико казнених експедиција против асасина од којих ни један није успео да скрши отпор бранилаца тврђаве, нити да одврати асасине од њихових даљих насилних акција против селџучких и абасидских великана. Исте године када је убијен Низам ал-Мулк, под неразјашњеним околностима умро је и Велики селџучки султан Малик Шах (1073–1092). У вези с узроком смрти селџучког владара, Лауст недвосми-

⁶ О овоме види опширније: Hiti, F., *Istorija Arapa od najstarijih vremena do danas*, стр. 405-406.

слено износи мишљење да је реч о тровању, остављајући тако отвореном сумњу да иза овог чина стоје асасини. У прилог овоме иде Лаустов закључак да је смрћу овог султана окончано „... велико раздобље [селџучке] династије, чија је подијељеност охрабривала *fidawi-je* и олакшавала њихово дјеловање“ (1989: 177).

После ових догађаја ескалирала је, према Лаустовој оцени, терористичка активност асасинских федајина и, 1105. године, асасини су освојили Апамеју одсекавши овај сиријски град од остатка света, „...сијући терор и окупљајући око себе многе сумњиве елементе из тог подручја“. Иницијативу у прогону федајина, у области Исфакана и шире, обновио је султан Мухамед ибн Малик Шах (1105–1118), након што је засео на селџучки престо, али без значајнијег успеха осим што је повратио неколико утврђења из руку асасина и убио једног од њихових великаша, извесног Ибн 'Аташа. Године 1106, као жртва једне смртоносне акције асасина, пао је и Фахрур ал-Мулк, син султана Низам ал-Мулка. „Двије године касније, [...] *fidawi* су убили кадије Испакана и Нишапура, који су против њих позивали на свети рат, док је у Сирији друга скупина, премда безуспјешно, покушала помоћу лукавства преотети тврђаву Шејзер од мјесне династије Бану Мункид“ (1989: 179). Како даље наводи Лауст, други син Низам ал-Мулка, Абу Наср Ахмад, иначе везир султана Мухамеда, био је рањен 1109. године од стране неког федајина, који је касније, под мукама и дејством опијата, „...одао имена саучесника које су [Селџуци] одмах ухитили и погубили“.

Следећи у низу терористичких аката, које су извели асасини на највише представнике селџучких власти, био је, међутим, успешан. За време једне молитве у дамашчанској џамији, 1113. године, убијен је Мавдуд, султанов намесник у Мосулу, један од првих знаменитијих учесника у окршајима које су муслимани имали с Крсташима у Палестини. Иако је убица ухваћен (и касније жив спаљен), власти нису поводом овог убиства предузеле казнену експедицију против асасина.⁷ Исте године, међутим, наследник је селџучког намесника у Алепу извео успешну акцију хватања једног од асасинских вођа, Абу Тахрира, којег је јавно погубио.

Ове спорадичне акције против асасина, током селџучке владавине Сиријом, постепено су почеле да се интензивирају након убиства кнеза Мерагеа. Ово убиство, изведено, иначе, од стране неког федајина усред заседања већа које је водио Мераге, било је повод упућивању казнене експедиције на Аламут. Само захваљујући прераној смрти султана Мухамеда ибн Малик Шаха, који је наредио овај поход на асасине, тврђава Аламут је спашена, из чега Лауст извлачи основ за сумњу да су федајини имали у њој свог удела. Вероватно најопсежнија акција искорењивања асасина, коју су Селџуци извели, била је она из 1128. године када је у Дамаску побијено неколико хиљада „...особа оптужених да пристају уз исмаилитска учења“ (1989: 180).

⁷ О овом, као и о осталим догађајима из историје асасина, детаљније податке износи средњовековни писац Мухамед ибн Ахмед ал-Дахаби (1274-1348), у својој књизи *Китаб дувал ал-ислам*, на коју се често и Лауст позива.

Потпуно неутралисање активности асасина пошло је за руком тек монголском владару Хулагу Кану (1218–1265), који је 1256. године, две године пре него што ће освојити Багдад и покорити Абасиде, освојио тврђаву Аламут. Занимљив детаљ из историје асасина, у време крсташких ратова, наводи Пејановић: „У борби против сунитских владара Сирије асасини су савезнике нашли чак и у крсташким витезовима Темпларима. И не само то. Постоји доста чињеница које указују на то да је темпларски мистични ред преузео подоста од тога, од асасина, почев од хијерархијског устројства до елемената чина иницијације. Као главни борци и штит у борби против сунита, асасини су тако тешко доживели пропаст шиитског калифата у Египту (1169) да су понудили Темпларима да колективно пређу у хришћанство“ (Пејановић, 2016: 39).

И Симеуновић, наш познати стручњак за тероризам, указује на ове везе асасина с Темпларима. Штавише, захваљујући записима Темплара „...и поред [њихових] повремених сукоба са ... [асасинима] који су чак резултирали и убиством крсташког заповедника Јерусалима...“, сачувана је представа о асасинима као великим ратницима (Симеуновић, 2009: 104).

Одлучујући, смртни, ударац сиријским асасинима задао је 1272. године мамелучки султан Бајбарс (1223–1277), након чега су асасини престали да буду опасност по било коју верско-етничку групу на широком простору од Сирије, преко Персије, Омана и Занзибара, све до граница Индије - где су били принуђени да се склоне и организују као локалне мирнодопске заједнице у овим новим срединама.⁸

Закључак

У закључку о асасинима, посматрано из овдашњег академског угла, навешћемо завршне речи које о њима у својој студији *Тероризам* износи Симеуновић, у контексту промишљања о овом феномену и његовим коренима. „...Као добро организована власт на широкој територији коју су поседовали, ни Асасини свакако нису терористи у смислу савременог значења те речи, али су од свих примера који се уобичавају наводити као 'прави терористи' свакако најближи томе... [Асасини] су само део предисторије тероризма и као такви они се могу сврстати у његове појавне корене, али се не могу сами означавати као истински тероризам. Но у историјату политичког насиља као саставном делу историје људског рода има много елемената који такође чине тероризам, и самим тим претходе њему као савременој појави“ (Симеуновић, 2009: 108-109).

За сам крај, осврнућемо се и на одломак из Бартоловог енигматичног и, од стране многих стручњака за ислам, жестоко оспораваног романа *Аламут*. Ево како Бартолов Хасан, оснивач асасина, на врхунцу свог животног пута,

⁸ Потомци асасина, односно низаритских исмаилита, сачували су до данас свој идентитет и заједницу, нарочито у Индији. На челу ове заједнице налази се 49. по реду низаритски имам, принц Шах Карим ал-Хусејини, познатији као Ага Кан IV (1957-).

гледа на судбину своје духовне и политичке мисије: „Не приличи старцу који познаје свет да га открива људима у бајкама и алегоријама. Колико још посла имам! За неуке вернике морам да измислим хиљаду и једну причу о почетку и постанку света, о рају и паклу, о пророцима, о Мухамеду, Алију и Мехдију. Други степен, верници који се боре, захтева јасан правилник свих заповести и забрана. Бајке ћу уденути у начела, а мораћу да саставим и цели катекизам. Федаијама морам да откријем прве велике тајне исмаилизма. Да је Куран замршена књига и да је за њено тумачење потребан посебан кључ. Још виши степен, даије, сазнаће да ни Куран не садржи све тајне. Оне су подједнако раздјељене на све вере. Они који завреде да постану покрајинске даије, сазнаће врховно начело исмаилизма: *Ништа није истинито, све је дозвољено*. А ми који држимо у својим рукама све конце тог механизма, сачуваћемо наше последње мисли за себе“ (Бартол, 2006: 559).

Посматрано из перспективе приступа решавању глобалних проблема с којима се данас суочава савремени свет, у којем тероризам има једну од кључних улога, актуелности овог *credo-a* асасина, без обзира да ли је он израз реалности или само плод пишчеве маште, не би се, нажалост, имало шта нити додати нити одузети.

Литература:

Теоријски извори:

1. Bartol, Vladimir (2006): *Alamut*, Prometej, Novi Sad
2. Gaćinović, Radoslav (2011): *Terorizam u političkoj i pravnoj teoriji*, Medija centar Od-bana, Beograd
3. Grbić, S. Zoran, Lečić, Boriša (2019): *Haridžiti: preteče islamističkog terorizma*, Kultura polisa br. 38, godina XVI
4. Laoust, Henri (1989): *Raskoli u islamu*, Naprijed, Zagreb
5. Luis, Bernard (2004): *Muslimansko otkriće Evrope*, Avangarda, Beograd
6. Maluf, Amin (2006): *Krstaški ratovi u očima Arapa*, Laguna, Beograd
7. Milenković, Milutin (1973): *Arapi između juče i sutra*, BIGZ, Beograd
8. Pejanović, Ljubo (2016): *Osnovi terorizma*, Fakultet za pravne i poslovne studije Lazar Vrkatić, Novi Sad
9. Simeunović, Dragan (2009): *Terorizam*, Pravni fakultet Univerzita, Beograd
10. Smailagić, Nerkez (1990): *Leksikon islama*, Sarajevo: Svjetlost
11. Tanasković, Darko (2008): *Islam: dogma i život*, Srpska književna zadruga, Beograd
12. Tejlor, Skot (2004): *Od Beograda do Bagdada*, Knjiga-komerc, Beograd
13. Hiti, Filip (1988): *Istorija Arapa od najstarijih vremena do danas*, Veselin Masleša, Sarajevo
14. Hofman, Brus (2000): *Unutrašnji terorizam*, Narodna knjiga-Alfa, Beograd
15. Corbin, Henry (1987): *Historija islamske filozofije I-II*, Veselin Masleša, Beograd
16. Švajcer, Gerhard (2006): *Iran: razmeđa Istoka i Zapada*, Metaphy-sica, Beograd

Електронски извори:

1. 7. Rapoport, D.C., *Fear and Trembling: Terrorism in Three Religious Traditions*, The American Political Science Review, Vol. 78, No. 3 (Sep., 1984), 658-677.
<https://www.aclu.org/files/fbimappingfoia/20111110/ACLURM001595.pdf>. Преузето 12.02.2017.

ASSASSINS : TERRORISTS FROM ALAMUT

Summary: Within the local academic community, and less frequently in papers published in foreign languages, the origin of Islamistic terrorism is linked to the medieval sect of Assassins. This paper aims to briefly present relevant facts about this sect, its origins, dogma, ideology and its organisational structure. It also intends to point to some opinions that challenge the common belief of Assassins as the precursors of what is today defined as and meant by the term Islamistic terrorism. A number of authors challenge the viewpoint of Assassins as the first terrorists in the Islamic civilisation. Moreover, they emphasise the thesis that the current idea of this sect results from the subsequent, biased intervention of numerous authors, especially those whose writing about Assassins is guided by non-scientific motifs and romanticised image of this sect.

Key words: Islamistic terrorism, Assassins, Medieval sect, dogma, ideology